

Z Archiwum Muzeów w Chełmnie nad Nerem i w Żabikowie

Beata Kozłowska

nauczyciel języka polskiego w I Liceum Ogólnokształcącym im. Bolesława Chrobrego w Gnieźnie

Temat zajęć z etyki: **Wypełnienie testamentu pomordowanych
– zemsta tych, którzy przeżyli ludobójstwo,
w kontekście etycznym**

Spis treści

Etap edukacyjny	3
Czas trwania zajęć	3
Odniesienie do podstawy programowej	3
Cele kształcenia – wymagania ogólne	3
Treści nauczania – wymagania ogólne	3
Cele edukacyjne	3
ogólne	3
szczegółowe	3
Metody dydaktyczne	3
Środki dydaktyczne	3
Przebieg zajęć	4
I. Wprowadzenie	4
II. Rozwinięcie	4
III. Podsumowanie	5

Etap edukacyjny:

szkoła ponadpodstawowa, klasa IV, etyka

Czas trwania zajęć:

45 minut

Odniesienie do podstawy programowej:

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I. Tożsamość, przedmiotowość i rozwój moralny.

1. Rozwijanie wrażliwości moralnej.
2. Identyfikowanie i rozumienie wartości, norm oraz postaw moralnych związanych z różnymi dziedzinami życia indywidualnego i społecznego.

Treści nauczania – wymagania ogólne

I. Elementy etyki ogólnej

2. Analiza ludzkiego działania w aspekcie moralnym. Uczeń:

- 1) identyfikuje główne elementy struktury ludzkiego działania: podmiot (sprawca), adresat, przedmiot (wewnętrzna treść), motyw, intencja, skutki, okoliczności.

Cele edukacyjne

ogólne:

- rozwijanie wrażliwości moralnej;

- rozpoznawanie wartości moralnych, odróżnianie dobra i zła;
- identyfikowanie i analizowanie problemów oraz dylematów moralnych;
- formułowanie sądów wartościujących oraz ich uzasadnianie;

szczegółowe:

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem teksty (listy);
- potrafi sporządzić notatkę informacyjną (funkcja informatywna tekstu) z listów o charakterze emocjonalnym (funkcja ekspresywna tekstu);
- dokonuje oceny zjawisk;
- hierarchizuje wartości;
- uczy się dyskutować, wyciąga wnioski;
- łączy wiedzę z zakresu historii, literatury, etyki.

Metody dydaktyczne:

- wykład wprowadzający,
- praca w grupach: analiza listów ofiar *Holocaustu* i sporządzenie notatki,
- mapa myśli: „pozytywne” i „negatywne” aspekty zemsty,
- dyskusja na temat: Jak wypełnić testament ofiar, odrzucając zemstę?

Środki dydaktyczne:

- listy ofiar [teksty źródłowe: nr 27–36];
- *Odezwa do naszego przyszelego narodu* [tekst źródłowy nr 17].
- Paweł Kołodziński, Jakub Kapiszewski, *Etyka. Podręcznik dla szkół ponadpodstawowych*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2019.
- karta pracy 1.

Przebieg zajęć:

I. Wprowadzenie

Nauczyciel w formie krótkiego wykładu podaje niezbędne informacje dotyczące terminologii i precedensu prawnego, jakim było sądenie ludzi i prawa jednego narodu przez inne narody. Podaje także informacje na temat obozu zagłady w Chełmnie.

Definicja terminu „ludobójstwo” (słowo wprowadził jako pierwszy Rafał Lemkin w 1944 roku w swojej książce „Rządy Osi w okupowanej Europie”. Natomiast na procesie norymberskim posłużono się określeniem „zbrodnie przeciwko ludzkości”).

Proces norymberski był pierwszym, który osądzał prawo stanowione jednego państwa przez inne.

Trybunał norymberski został powołany do sądenia zbrodni hitlerowskich popełnionych w czasie II wojny światowej. Dziś głównym organem ONZ powołanym do sądenia zbrodni ludobójstwa, zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, działającym zgodnie z zasadami norymberskimi jest Międzynarodowy Trybunał Karny z siedzibą w Rzymie.

Informacja na temat historii obozu zagłady w Chełmnie nad Nerem: *Obóz Kulmhof był pierwszym niemieckim ośrodkiem natychmiastowej eksterminacji ludności żydowskiej i romskiej, powstałym w trakcie drugiej wojny światowej. Funkcjonował w dwóch etapach, od grudnia 1941 r. do kwietnia 1943 r. oraz w czerwcu i lipcu 1944 r. i był miejscem masowej kaźni blisko 200 tys. osób. Stanowi również przykład oddolnej inicjatywy lokalnych władz Kraju Warty (Reichsgau Wartheland), wyrażając dążenia do wprowadzenia w życie tzw. „ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej (Endlösung der Judenfrage) [„Odezwa do naszego przyszłego narodu...”, s. 3].*

II. Rozwinięcie

1. Nauczyciel dzieli uczniów na grupy (przynależność do grup ustala za pomocą losowania kartek; tyle grup, ile listów).

2. Na podstawie listów uczniowie sporządzają notatki (o funkcji infor-
matywnej) dotyczące cierpienia ludności żydowskiej. Notatki poszczegól-
nych grup odczytywane są głośno, wybrany sekretarz – pomijając
powtarzające się informacje – zapisuje je na tablicy (np. brak informacji
o najbliższych, rozłąka, głód, wszy – potrzebny gęsty grzebyk do ich wy-
czesywania, wywożenie w nieznanym kierunku i zagazowywanie najbliż-
szych, świadomość nieuchronnej śmierci, zakopywanie ciał w grobach
zbiorowych, wywożenie ludzi w nocy, niepewność, nieustający strach
o siebie i najbliższych). Nauczyciel sugeruje uczniom, że listy te przypo-
minają listy współczesnych ludzi zaniepokojonych losem najbliższych,
wspólnie omawiana jest ich uniwersalność, ponadczasowość.

3. Nauczyciel prosi jednego z uczniów o odczytanie na głos „Odezwy
do naszego przyszłego narodu...” (wszyscy uczniowie powinni mieć kse-
rokopie tekstu przed sobą).

4. Nauczyciel prosi uczniów o przypomnienie znaczenia słowa „testa-
ment” (ostatnia wola, z jęz. łac. ‘przymierze’; w tym wypadku moralny
obowiązek żyjących względem umarłych).

5. Mapa myśli [karta pracy 1] – uczniowie zastanawiają się nad „pozytyw-
nymi” i „negatywnymi” skutkami zemsty.

6. Dyskusja nad problemem etycznego wymiaru zemsty. (Problemy
do dyskusji stawia nauczyciel, to on kieruje dyskusją, pilnuje, aby zach-
wana była kultura dyskusji – uczniowie nie przerywają sobie, odnoszą
się do merytorycznej strony problemu, a nie *ad personam*): Czy żyjący
mają: prawo, obowiązek zemścić się na oprawcach? Czy doświadcze-
nie II wojny światowej uwolniło świat od ludobójstwa? Czy żyjący mają

prawo moralne zaniechać zemsty? Jeśli nie zemsta, to co? Czy wszyscy Niemcy są odpowiedzialni za ludobójstwo, czy przestrzegali tylko praw stanowionych przez państwo?

Nauczyciel powinien tak pokierować dyskusją, aby uczniowie przypomnieli poznane wcześniej pojęcia:

- Uczniowie przypominają wiadomości na temat stopni rozwoju moralnego według Lawrence’a Kohlberga – lekcje etyki w klasie I (poziomy: przedkonwencjonalny, konwencjonalny, postkonwencjonalny).
- Uczniowie przypominają lekcję dotyczącą problemu: Czy człowiek powinien zawsze przestrzegać prawa? (Uczniowie przypominają, iż człowiek posiada intuicję aksjologiczną zwaną również wrażliwością aksjologiczną, czyli nieopartą na rozumowaniu ani autorytecie zewnętrznym umiejętność odczytania wysokości wartości, z jakimi ma do czynienia. Gdy obowiązujące prawo wchodzi w konflikt z zasadami sumienia, jednostka postępuje zgodnie z tymi drugimi).
- Nauczyciel zadaje pytanie dotyczące przykładów ludobójstwa po II wojnie światowej. Czy ludzie wyciągnęli wnioski z tragedii narodów, jaka rozegrała się w czasie II wojny światowej?
- Uczniowie przypominają wydarzenia z ostatnich dziesięcioleci, jak np.: ludobójstwo w Burundi (1972 rok, Tutsi przeciwko Hutu) i Rwandzie (lata 90. XX wieku), zbrodnie Czerwonych Khmerów w Kambodży (lata 70. XX wieku), wojna w Bośni (lata 90. XX w.).

III. Podsumowanie

Nauczyciel wyznacza sekretarza, który będzie zapisywał na tablicy wnioski z dyskusji. Odnosimy się do tematu lekcji. Uczniowie zgłaszają się i podają w formie punktów nakazy moralne, które były sformułowane w trakcie lekcji (korzystają z wypełnionych kart pracy, notatek; w ten sposób wynikiem lekcji jest swoisty kodeks moralny dla współczesnego człowieka, np.:

- zemsta nie mieści się w kategoriach dopuszczalnych moralnie;
- należy osądzić winnych zgodnie z prawem międzynarodowym, ścigać przestępców wojennych;
- zwracać uwagę, aby prawo stanowione nie szło w sprzeczności z sumieniem;
- być wrażliwym i czujnym w stosunku do wszelkich przejawów dyskryminacji na tle: rasowym, narodowościowym, kulturowym itp. nie tylko w skali kraju, ale również w małych społecznościach, środowiskach lokalnych;
- nie być obojętnym na krzywdę drugiego człowieka; grup społecznych, etnicznych, prób ich wykluczenia;
- czcić pamięć pomordowanych;
- pamiętać o zbrodniach, uczyć następne pokolenia, do czego doprowadziła dyskryminacja i nieetyczne prawa stanowione.

Karta pracy 1:

Jakie skutki (pozytywne i negatywne) widzisz w zemście na oprawcach hitlerowskich za ludobójstwo?

